

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Ter introductie

DE WAARHEID SCHUILT SOMS IN HET DETAIL. De gemeenteraad in Amsterdam was onlangs in paniek: er bleken van de 478 ambtenaren van de burgerlijke stand maar liefst twee zogeheten ‘weigerambtenaren’ te zijn, ambtenaren die om principiële redenen geen homohuwelijk willen voltrekken. ‘De republiek Amsterdam kent tolerantie en non-discriminatie als leidende beginselen’, zo sprak het vvd-gemeenteraadslid tijdens zijn inbreng. Hij zei het bijna achteloos.

Tolerantie als leidend beginsel. De vraag is natuurlijk wat tolerantie precies betekent. Hoe geeft de vvd’er vorm aan deze tolerantie? Door iemand te willen ontslaan – los van de discussie over de juistheid van de motieven van weigerambtenaren – die een andere *Weltanschauung* heeft dan hijzelf? Is het werkelijk zo verdraagzaam om datgene wat onlosmakelijk deel uitmaakt van iemands identiteit te willen verbannen naar de privésfeer?

Misschien is hier sprake van wat historicus James Kennedy tien jaar geleden de tolerantieparadox noemde: ‘Zodra tolerantie zich ontwikkelt van een pragmatische *modus vivendi* tot openbare ideologie, neemt de mate van tolerantie af.’ In dat geval kunnen diegenen die weigeren tolerante beginselen te aanvaarden niet langer worden getolereerd; ze moeten zich aanpassen aan de wil van een meerderheid. Maar tolerantie als een ideologie gedefinieerd door een meerderheidscultuur is misschien wel ‘de wankelste tolerantie die er bestaat’, aldus Kennedy.

* * *

Dit nummer van *Christen Democratische Verkenningen*, met als titel *De last van gelijkheid*, gaat over de dominantie van het beginsel van gelijkheid in het hedendaagse publieke en politieke debat. Het debat in de Amsterdamse gemeenteraad is er een voorbeeld van. De hoofdvraag in deze CDV is: zijn we met onze invulling van

het beginsel van gelijkheid op de goede weg? En specifieker: hoe kan een democratische samenleving al haar leden als gelijkwaardig behandelen en tegelijkertijd ruimte laten voor de politieke erkenning van religieuze en culturele identiteiten?

Deze bundel is in drie delen opgebouwd. In het eerste deel, ‘Gelijkheid als ideaal’, wordt een analyse gemaakt van het begrip ‘gelijkheid’ en wordt het in historisch, internationaal en nationaal en christendemocratisch perspectief geplaatst. Jan Willem Sap wijst erop dat het beginsel terecht een grondprincipe van de Europese Unie is. Paul Frissen beschrijft treffend hoezeer de waarden van gelijkheid en rechtvaardigheid zijn gaan stollen in de institutionele arrangementen van de verzorgingsstaat. Ernst Hirsch Ballin betoogt in een interview dat we het fundament van het non-discriminatiebeginsel, zoals vastgelegd in artikel 1 van de Grondwet, uit het oog hebben verloren: menselijke waardigheid. Voor een gepolariseerde samenleving is respect voor ieders waardigheid een belangrijke opdracht. Uit de bijdragen van Antoine Bodar en Yaser Ellethy blijkt dat die menselijke waardigheid in de tradities van het rooms-katholicisme en de islam op een bepaalde manier altijd al een belangrijke rol heeft gespeeld.

In het tweede deel, ‘Gelijkheid als dilemma’, wordt gelijkheid geproblematiseerd op uiteenlopende terreinen. In hoeverre is het gelijkheidsdenken ‘doorgeslagen’? Zo analyseert Sophie van Bijsterveld de discussie over religie en gelijkheid. Zij stelt dat de omgang tussen de overheid en religieuze stromingen in de toekomst vooral in het teken van het erkennen van het verschil tussen religies zal staan, en ook zal moeten staan. Henk Dijkgraaf gaat in op de egalitaire geest die door het onderwijs waart. Jules Theeuwes wijst erop dat het geschermd van de overheid met koopkrachtplaatjes valse verwachtingen wekt over de maakbaarheid van een inkomensverdeling en een gelijke samenleving.

Het derde en laatste deel, ‘Naar een herwaardering van gelijkheid’, staat in het teken van een nieuwe invulling van het beginsel van gelijkheid en, in het verlengde daarvan, een herwaardering van de notie van vrijheid in de christendemocratische politiek. Marjolijn Februari schreef ooit in een column in *de Volkskrant* dat ze als ze op haar sterfbed ligt één ding bereikt hoopt te hebben: dat artikel 1 van de Grondwet niet langer het gelijkheidsbeginsel wordt genoemd, maar het ongelijkheidsbeginsel. Meer verlangde ze niet van het leven en van haarzelf. In dit nummer betoogt ze waarom het beter is om van het ongelijkheidsbeginsel te spreken: artikel 1 beschermt, anders dan vaak gedacht, juist het verschil in de samenleving. Bart Jan Spruyt vindt dat we, om de democratische vrijheid in stand te houden, weer moeten leren discrimineren. Erik Borgman besluit dit laatste deel met een pleidooi voor een christelijke vrijheidspolitiek.

* * *

Uit dit CDV-nummer zijn drie lessen te trekken. In de eerste plaats: het beginsel van gelijkheid is op zichzelf zeer waardevol – het kan geen kwaad dat nog eens in herinnering te roepen. Sap, Hirsch Ballin en Februari wijzen er terecht op. In sommige kringen lijkt soms de gedachte te leven dat het non-discriminatiebeginsel als vanzelf leidt tot ‘de tirannie van de meerderheid’. Nee, het gaat altijd om een eenzijdige interpretatie van dat beginsel die zou kunnen leiden tot een meerderheidsdwang: een interpretatie die niet erkent dat het gelijkheidsbeginsel juist verscheidenheid mogelijk maakt.

In de tweede plaats: een heroriëntatie op het gelijkheidsbeginsel kan ons wel helpen om spanningen in het hedendaagse debat het hoofd te bieden. Door gelijkheid te interpreteren op een manier die juist verscheidenheid mogelijk maakt, wordt meer recht gedaan aan de eigen identiteit van mensen. Het eerste woord in het debat zou daarom moet luiden: ‘We aanvaarden mensen met wat ze ten diepste eigen is.’

Een derde les: het CDA zou niet bang moeten zijn om relatief alleen te staan in debatten waar het aankomt op een bescherming van religieuze en culturele minderheidsgroeperingen. De laatste verkiezingsprogramma’s van de verschillende politieke partijen wijden warme woorden aan tolerantie en pluriformiteit. Heel mooi allemaal. Maar de kleine lettertjes verraden iets anders. Zo moet de overheid, volgens het PvdA-program, emancipatie bevorderen, ‘zo nodig tegen de remmende krachten van cultuur, religie of het ouderlijk huis in’. In dat geval staan noties als gelijkheid en emancipatie boven de vrijheid van religieuze en culturele minderheidsgroeperingen. En misschien nog wel problematischer: iets als religie wordt als een remmende kracht, een negatieve factor, beschouwd. Zo wordt een religieuze eigenwaan, inderdaad verruild voor een seculiere eigenwaan.

Het CDA en zijn voorlopers hebben een lange traditie opgebouwd waarin een subtiel evenwicht wordt bewaard tussen het gelijkheidsbeginsel en klassieke vrijheidsrechten. In het recente debat over het verbod op het ritueel slachten wist de CDA-fractie in de Tweede Kamer die balans, als een van de weinige partijen, opnieuw heel mooi te bewaren. Dat is hoopgevend en bevestigt de noodzaak van een helder christendemocratisch geluid in het maatschappelijke en politieke debat.

Pieter Jan Dijkman, hoofdredacteur *Christen Democratische Verkenningen*